

jeho vojska v Hispanii se vzbouřila. Příčinou nebylo nic jiného než jeho přílišná laskavost, která poskytovala vojákům větší volnost, než se na vojenskou kázeň sluší. Fabius Maximus⁴¹ mu tu věc v senátu vytkl a nazval ho zkázou římského vojska. Když jeden Scipionův legát vyhubil obyvatele města Locri,⁴² Scipio je nepomstil, ani neztrestal zpupnost toho legáta, a tím vším byla vinna jeho slabá povaha. Takže když ho kdosi chtěl v senátu omlouvat, pravil, že mnoho lidí spíše dovede chybu neudělat, než ji u jiného potrestat. Scipionova povaha by byla časem zatemnila jeho pověst a slávu, kdyby s ní byl i nadále zůstal vrchním velitelem vojska. Protože však byl podřízen senátu, zůstala tato jeho škodlivá vlastnost nejen ukryta, nýbrž pomohla mu dokonce ke slávě.

A tak se vracím k tomu, zda je lepší být obáván nebo milován, a docházím k závěru, že lidé milují, chtějí-li sami, ale bojí se, chce-li vladař, a proto moudrý panovník musí spoléhat na to, co závisí na něm, nikoli na to, co závisí na druhých. Jen o to se musí, jak už jsme řekli, přičiňovat, aby se vyhnul nenávisti.

XVIII. JAK MAJÍ VLADAŘI DRŽET DANÉ SLOVO

KAŽDÝ POCHOPÍ, JAK CHVÁLYHODNÉ JE, KDYŽ VLADAŘ DRŽÍ dané slovo a je čestný, nikoli lstivý. Nicméně zkušenost z našich časů nás učí, že velké věci vykonali ti vladaři, kteří daného slova mnoho nedbali a dovedli lidský rozum oklamat lstí, takže nakonec zvítězili nad těmi, kdo si zakládali na poctivosti.

Musíme totiž vědět, že jsou dva způsoby boje: jeden cestou zákona, druhý násilím. První způsob je vlastní člověku, druhý zvířatům. Ježto však první způsob často nestačí, je nutno se uchýlovat k druhému. Je tudíž nezbytné, aby vladař uměl dobře užívat způsobu zvířecího i lidského. Tak tomu vladaře v náznamech učili starověcí autoři. Popisují, jak Achilles a mnozí jiní starověcí vladaři byli dáni na vychování ke kentauru Cheironovi, aby o ně se svou kázní pečoval. To neznamena nic jiného (mít za vychovatele napůl zvíře a napůl člověka), než že vladař musí umět užívat jedné i druhé přirozenosti; jedna bez druhé nemá dlouhého trvání.⁴³

Když už je tedy vladař nucen umět dobře užívat způsobů zvířete, musí si vzít za příklad lišku a lva, neboť lev se neubrání nástrahám a liška se neubrání vlkům. Musí tedy být liškou ve znalosti nástrah a lvem, chce-li zastrašit vlky. Ti, kdo jsou jenom lvy, nejsou dost chytrí. Prozíravý panovník proto nemůže a ani nesmí

⁴¹ Fabius Maximus, řeč. Cunctator, římský patricij a vojevůdce, který svou obezřelou a průtahovou taktikou unavil a vysílil Hanibala v Itálii.

⁴² Locri na Sicílii bylo vyhubeno na rozkaz legáta Q. Plemnia, ponechaného v něm posádkou proti Kartagincům.

⁴³ Fakt Achillovy výchovy u kentaura Cheirona je z řecké mytologie uveden správně; interpretace smyslu této výchovy, neobyčejně vtipná, je však Machiavelliho.